

zdravlje

Piše: Daniela **DELALE**

Siječanj je mjesec posvećen zdravlju žena. Poseban naglasak ovih je dana na edukaciji vezanoj uz prevenciju raka vrata maternice. Naime, 23. siječnja obilježava se Nacionalni dan borbe protiv raka maternice, a od 18. do 24. siječnja traje Europski tjedan prevencije te zloćudne bolesti.

Rak vrata maternice zloćudna je bolest koja se razvija u dijelu maternice koji se otvara u rodnicu. Nastaje kada se pojave nepopravljive promjene na stanicama koje oblažu vrat maternice te one počnu nekontrolirano rasti. U velikoj većini slučajeva glavni uzročnik je dugotrajna neliječena infekcija visokorizičnim tipovima humanog papiloma virusa (HPV). Dodatni rizični čimbenici koji pridonose nastanku zloćudne bolesti su uzimanje oralne hormonske kontracepcije, druge spolno prenosive infekcije, genetski čimbenici i sklonost (rak vrata maternice u obitelji), nezdrav stil života, kao što je pušenje.

"Infekcija HPV-om glavni je rizični čimbenik i nužan preduvjet za razvoj predstadija raka i raka vrata maternice - u čak 99,7% svih slučajeva rak vrata maternice uzrokovan je dugotrajnom infekcijom HPV-om. Dugotrajna, neliječena infekcija visokorizičnim tipovima HPV-a, uz utjecaj i nekih drugih čimbenika rizika (drugi uzročnici spolno prenosivih infekcija, kemijskih i ostalih kancerogenih tvari, imunosna otpornost zaražene osobe...) ako traje dulje vrijeme (10-15 godina), može izazvati promjene na stanicama sluznice vrata maternice i dovesti do stanja premalignih promjena ili raka vrata maternice", upozorava Tatjana Nemeth-Blažić, dr. med., specijalist epidemiologije iz Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo.

Rak vrata maternice jedan je od najpreventabilnijih vrsta raka. Gotovo svaki slučaj raka vrata maternice može se spriječiti. To postizemo kombinacijom odgovornog spolnog ponašanja, cijepljenjem protiv HPV infekcije i redovitim preventivnim pregledima kod izabranog ginekologa (redoviti preventivni pregledi i organizirani probir).

Cijepite djecu

"Protiv kronične infekcije uzrokovane HPV-om, nužnim preduvjetom za razvoj raka vrata maternice, postoji učinkoviti cjepivo, a cijepljenje se u Hrvatskoj provodi posljednjih 11 godina. No, ako se infekcija HPV tipom koji nije obuhvaćen cjepivom ipak dogodi, još imamo vremena učiniti preventivni ginekološki pregled i jednostavan i bezbolan probirni test (Papa test i/ili HPV test) te otkriti bolest u fazi dok se još nisu razvile zloćudne promjene ili dok su u svojoj ranoj fazi, kada postoje metode uspješnog, sto-

postotnog izlječenja", objašnjava dr. Nemeth-Blažić. Cjepivo protiv HPV-a sprečava dugotrajnu infekciju HPV-om, premaligne i maligne promjene kože i sluznice uzrokovane genotipovima virusa sadržanim u cjepivu. Rak vrata maternice najčešći je karcinom koji uzrokuje HPV i glavni je razlog pokretanja razvoja cjepiva protiv HPV-a. Bitna je činjenica da se najveća učinkovitost cijepljenja postiže kada se djevojke cijepi prije početka spolne aktivnosti, odnosno prije trenutka kada je moguće da već budu zara-

žene pojedinim tipovima HPV-a. Teoretski, kada bi se sve djevojke cijepile protiv HPV-a s trenutno u upotrebi devetvalentnim cjepivom, incidencija (pojavnost novih slučajeva oboljenja) raka vrata maternice mogla bi se smanjiti i za 80-90 posto. No, za puni učinak cjepiva, u smislu smanjenja incidencije raka vrata maternice na razini populacije trebalo bi sustavno i uz visoke cijepne obuhvate (od oko 70%) cijepiti djevojke nekoliko desetljeća. Učinak cijepljenja na razvoj predstadija raka uočava se i znatno ranije, s obzi-

rom na to da nastaju ranije nego rak vrata maternice, odnosno najviša incidencija im je u ranijoj dobi nego raka vrata maternice. Međutim, iako utjecaj cijepljenja na razini cijele populacije ovisi o udjelu cijepljenih osoba u toj populaciji, individualna zaštita od posljedica infekcije HPV-om osobe koja se cijepila postiže se uvijek, odnosno bez obzira na procijepljenost u populaciji.

"Postotak procijepljenosti protiv HPV-a u Hrvatskoj i dalje nije zadovoljavajući i u velikoj mjeri zaostaje za drugim europskim zemljama. Dodatna edukativna predavanja učenicima i mladima i edukativno-informativne kampanje te dodatne mogućnosti besplatnog cijepljenja svih srednjoškolaca i mladih do 25 godina koji su zainteresirani, a propustili su se cijepiti, povećali su obuhvat i odaziv na cijepljenje, posebice u Zagrebu i drugim većim gradovi-

ma. Prema procjenama o procijepljenosti učenika u 8. razredu osnovne škole, odaziv na cijepljenje protiv HPV-a je oko 30% učenika te dobi, što je znatno više nego što je bilo prije nekoliko godina. U školskoj godini 2019./2020. s dvije doze cjepiva protiv HPV-a cijepljeno je 38% djevojčica i 24% dječaka, dok je jednom dozom cijepljeno 39% djevojčica i 27% dječaka. Međutim, u procijepljenosti i dalje ima prostora za poboljšanja", kaže naša sugovornica.

Besplatno cijepljenje

U Hrvatskoj je već desetak godina dostupno cijepljenje protiv HPV-a u pojedinim gradovima i općinama, a posljednje četiri godine omogućeno je besplatno i dobrovoljno cijepljenje protiv HPV-a za sve učenice i učenike određene dobi kroz Program cijepljenja.

"U skladu s Provedbenim programom imunizacije, seropro-

NACIONALNI DAN MIMOZA

Gotovo svaki slučaj raka vrata maternice može se spriječiti

U 2019. i 2020. cijepljenje protiv HPV-a je, osim za učenike i učenice osmog razreda osnovne škole, bilo besplatno i za djevojke i mladiće nakon osmog razreda do 25. godine starosti, ovisno o raspoloživosti cjepiva

Hrvatski dan prevencije raka vrata maternice

Ove su godine zbog pandemije aktivnosti vezane uz Hrvatski dan mimoza uglavnom prebačene na internet

Infekcija HPV-om prenosi se spolnim kontaktom, intimnim dodiranjem kože o kožu ili sluznicu. Do zaraze dolazi vaginalnim, analnim ili oralnim spolnim odnosom, ali može doći i bez spolnog odnosa, predigrom ili maženjem

Tatjana Nemeth-Blažić, dr. med., specijalist epidemiologije iz Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, govori u povodu obilježavanja Nacionalnog dana borbe protiv raka maternice 23. siječnja i Europskog tjedna prevencije te zloćudne bolesti od 18. do 24. siječnja

Postotak procijepljenosti protiv HPV-a u Hrvatskoj nije zadovoljavajući, kaže dr. Nemeth-Blažić

filakse i kemoprofilakse za posebne skupine stanovništva i pojedince pod povećanim rizikom za pojedine infekcije, uključujući infekciju HPV-om, cijepljenje protiv HPV-a provodi se tijekom cijele školske godine za učenice i učenike 8. razreda osnovne škole. Cijepljenje protiv HPV infekcije djevojčica i djevojaka, dječaka i mladića preporučljivo je radi smanjenja rizika od HPV infekcija i štetnih posljedica HPV infekcije, ponajprije određenih karcinoma. U 2019. i 2020. godini cijepljenje protiv HPV-a je, osim za učenice i učenike osmog razreda osnovne škole, bilo besplatno i za djevojke i mladiće nakon osmog razreda osnov-

ne škole do 25. godine starosti, ovisno o raspoloživosti cjepiva", objašnjava dr. Nemeth-Blažić. Liječnici školske medicine na početku školske godine održavaju edukativni sastanak za roditelje djece osmog razreda osnovne škole i uručuju im pozive na cijepljenje protiv HPV-a. Roditeljima koji se ne odazovu na sastanak, putem škole/djece upućuju poziv i informativan letak za cijepljenje djece protiv HPV-a. Učenice i učenike te redovite studentice i studente cijepi nadležni liječnik školske i adolescentne medicine, a osobe odgovarajuće dobi koje nisu u školskom sustavu mogu se cijepiti u epidemiološkim ambulantama zavoda

za javno zdravstvo, gdje se mogu dobiti i sve informacije o dobrovoljnom i besplatnom cijepljenju. Postoji i mogućnost cijepljenja osoba iznad dobi kada je cijepljenje prema programu cijepljenja besplatno ako to žele (starijih od 25 godina), uz plaćanje. Djelotvornost cjepiva može biti nešto manja u osoba odrasle dobi koje su spolno aktivne, ako su već bile u kontaktu s nekim od tipova HPV-a sa držanim u cjepivu, no s obzirom na to da je mala vjerojatnost da su inficirani svim tipovima koje sadrži cjepivo, smatra se da cijepljenje i u toj dobi ipak može pružiti određenu zaštitu.

Lako se zaraziti

Infekcija HPV-om prenosi se spolnim kontaktom sa zaraženom osobom intimnim dodiranjem kože o kožu ili sluznicu. Do zaraze dolazi vaginalnim, analnim ili oralnim spolnim odnosom, ali bitno je na-

pomenuti da do zaraze može doći i kod samog dodira zaražene kože s kožom ili sluznicom i bez spolnog odnosa, dakle predigrom ili maženjem. Zaražena osoba može prenijeti infekciju na drugu osobu i kada nema nikakvih znakova bolesti.

Prosječno vrijeme od izloženosti virusu do nastanka promjena iznosi tri mjeseca, no vrlo je promjenljivo i može trajati od nekoliko tjedana do nekoliko godina. Često je vrlo teško utvrditi vrijeme nastupanja zaraze. Vrijeme trajanja do manifestiranja prvih simptoma i/ili promjena najviše ovisi o imunosnom stanju zaražene osobe. Ako se ne prevenira, ne prepozna ili ne liječi na vrijeme, smrtnost raka vrata maternice doseže do 38% slučajeva ukupno oboljelih žena (u petogodišnjem razdoblju počevši od trenutka postavljanja dijagnoze).

"U slučaju da se prepoznaju predstadiji raka ili bolest u prvom stadiju raka, izlječenje iznosi od 99% do stopostotnog izlječenja, dok se tako povoljne prognoze značajno pogoršavaju u uznapredovalim stadijima bolesti (u slučaju širenja bolesti na susjedne organe i limfne čvorove postotak iznosi 56% u petogodišnjem razdoblju ili pada na 17% ako se bolest proširila na udaljene organe). Rezultati međunarodnog istraživanja CONCORD-3 pokazuju da je petogodišnje preživljenje od raka vrata maternice ukupno, za sve stadije invazivne bolesti, za žene dijagnosticirane u razdoblju 2010.-2014. 63%, što Hrvatsku svrstava u donju trećinu zemalja Europske unije uključenih u navedeno istraživanje", kaže nam dr. Nemeth-Blažić.

Od raka vrata maternice u Hrvatskoj, na godišnjoj razini, oboli više od 300 žena, a oko 100 žena umire od ove bolesti. Prema posljednjim podacima Registra za rak Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo (HZJZ) od invazivnog raka vrata maternice u Hrvatskoj je u 2018. godini oboljelo 274 žena (stopa od 13,0 na 100.000 stanovnika), a prema izvješću o umrlim osobama, u 2018. godini je umrlo 125 žena od posljedica te bolesti (stopa od 5,9 na 100.000 stanovnika). Prema podacima registra za rak HZJZ-a, godišnje se u oko 700 žena (2018. 689) dijagnosticira premaligna promjena visokog stupnja (karcinoma in situ, uključujući HSIL - visokorizična intra-

epitelna lezija). U povodu Europskog tjedna prevencije raka vrata maternice, svake godine, treće subote u siječnju, zajedno s drugim partnerima kao što su Hrvatska liga protiv raka, udruga Sve za nju i druge, obilježavamo, sad već i tradicionalan Hrvatski dan mimoza – nacionalni dan prevencije raka vrata maternice. Glavni cilj ove aktivnosti je podizanje svijesti javnosti, a posebice žena i njihovih partnera, o važnosti redovitih ginekoloških pregleda, cijepljenja protiv Humanog papiloma virusa (HPV-a) i brige za vlastito zdravlje. U to vrijeme, u trećem tjednu siječnja, obilježava se i Europski tjedan prevencije raka vrata maternice, kada također različitim preventivnim aktivnostima, edukacijama i dijeljenjem edukativno-informativnih materijala želimo podsjetiti žene o važnosti prevencije i ranog otkrivanja raka vrata maternice redovitim ginekološkim pregledima.

Svijest građana

"S obzirom na situaciju s pandemijom Covid-19, ove godine smo sve aktivnosti informiranja i promocije prevencije raka vrata maternice i infekcije HPV-a planirali provoditi uglavnom putem digitalne kampanje i online edukacije, čiji je slogan i glavna poruka 'Neću rak!' i 'Reci raku PA-PA'. Ove godine izradili smo novu internetsku stranicu posvećenu temama iz područja prevencije raka vrata maternice i važnosti redovitih preventivnih ginekoloških pregleda, koja će biti objavljena u siječnju 2021. Internetska stranica će sadržavati brojne informacije iz područja prevencije raka vrata maternice, uključujući i kartu ginekoloških ordinacija po županijama i tematske edukativne e-tečajeve koji će biti objavljeni na novoj internetskoj platformi za edukaciju o zdravstvenim temama Volim zdravlje. Nadamo se da će ženama i svim drugima zainteresiranim za ovu temu, te stručnjacima koji se bave prevencijom, dijagnostikom i liječenjem raka vrata maternice te unapređenjem ginekološkog i spolnog zdravlja općenito, ovi portali biti koristan izvor informacija. Također, nastavit će se provoditi aktivnosti kampanje 'Druga prilika', koju provode u suradnji udruga Sve za NJU i Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Potaknuta odlukom o proširenju cijepne populacije na mlade do 25 godina, udruga Sve za NJU je uz podršku Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo pokrenula javnozdravstvenu kampanju pod nazivom 'Druga prilika' o informiranju o cjepivu protiv raka koje pruža mogućnost prevencije opasnih bolesti uzrokovanih HPV-om od kojih obolijevaju žene i muškarci. Cilj kampanje je potaknuti adolescentice i adolescente na informiranje i razgovor s roditeljima i liječnicima školske medicine o mogućnosti cijepljenja protiv HPV-a, kako bi mogli donijeti informiranu odluku o cijepljenju ako su se propustili ili se nisu mogli cijepiti u sklopu cijepljenja kroz redovni program cijepljenja", zaključuje naša sugovornica.